

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ที่มาและความสำคัญของปัญหา

มนุษย์เป็นสัตว์ชนิดเดียวในโลก ที่มีความสามารถใช้สมองคิดค้น คัดแปลงใช้ทรัพยากรธรรมชาติเพื่อสนองความต้องการของตน มนุษย์สามารถสืบพันธุ์ได้ตลอดเวลา โดยไม่มีฤดูกาล เมื่อถึงวัยอันสมควร และมนุษย์ยังมีวิธีการแพทย์ที่ยืดอายุให้ยืนยาวขึ้น ทำให้ประชากรมนุษย์เพิ่มจำนวนอย่างรวดเร็ว การใช้ทรัพยากรธรรมชาติบนพื้นโลก ก็เพิ่มทวีคูณขึ้นเป็นเงาตามตัว

การเปลี่ยนแปลงทรัพยากรมาใช้ประโยชน์ มีตัวการสำคัญซึ่งเรียกว่า พลังงาน มีกฎอยู่ 2 ข้อ คือ

- 1) พลังงานไม่สามารถเสริมสร้างได้
- 2) พลังงานสามารถเปลี่ยนรูปแบบได้

การถ่ายเทพลังงาน พลังงานในส่วนที่ใช้ประโยชน์ได้น้อยกว่าพลังงานที่ใช้ประโยชน์ไม่ได้เสมอ ซึ่งพลังงานในร้อยละส่วนนั้น พลังงานที่ใช้ประโยชน์ได้มีเพียง 10 ส่วน เท่านั้น ส่วนที่ใช้ประโยชน์ไม่ได้มีถึง 90 ส่วน ที่ถ่ายเทสู่สิ่งแวดล้อม (มนัส สุวรรณ, 2539)

การใช้พลังงานของมนุษย์ ไม่ว่าจะในรูปแบบของอาหารหรือทรัพยากรอื่นใดก็ตาม จะเกิดของเหลือ (ของที่ใช้ประโยชน์ไม่ได้) เป็นจำนวนมากที่ปล่อยสู่สิ่งแวดล้อม เมื่อมีจำนวนมากขึ้น ๆ เกินกว่าที่ธรรมชาติจะรองรับได้ ย่อมก่อให้เกิดปัญหามลพิษต่าง ๆ ที่มีผลกระทบต่อสุขภาพ และพละมานัยของมนุษย์ในที่สุด

ความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสิ่งแวดล้อม จึงมีลักษณะพึ่งพาและเกื้อหนุนซึ่งกันและกัน ดังนั้น การจัดการมนุษย์กับสิ่งแวดล้อมจึงเป็นหน้าที่ของทุกคน ที่ต้องช่วยกันเคลื่อนไหวให้เป็นอยู่ในภาวะสมดุล ไม่ว่าจะเป็นการลดหรือเพิ่มจำนวนประชากร หรือการลดปริมาณของเสีย ให้อยู่ในภาวะที่ธรรมชาติจะรองรับได้ด้วยเช่นกัน สำหรับประเทศไทยของเรา ซึ่งเป็นประเทศเอกราชที่มีการปกครองในระบอบประชาธิปไตย โดยมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข หากรัฐที่บริหารราชการแผ่นดินเป็นกลุ่มการเมือง ที่พยายามพัฒนาประเทศให้ก้าวหน้าตามแบบประเทศที่พัฒนาแล้ว โดยเลียนแบบและรับเอาอารยธรรมจากประเทศอเมริกา และประเทศแถบซีกโลกตะวันตก โดยเฉพาะอย่างยิ่งด้านเศรษฐกิจ ที่นำเอาระบบทุนนิยมแบบอเมริกา มาใช้ในการบริหารเศรษฐกิจของชาติ ซึ่งถือได้ว่าเป็นระบบที่สนองความต้องการและความทะยานอยากของมนุษย์โดยแท้จริง ซึ่งดูเหมือนเศรษฐกิจของชาติจะดีขึ้นเป็นลำดับ ซึ่งภาครัฐได้สนับสนุนให้ประชาชนในประเทศเพิ่มการบริโภคและสนับสนุนให้ภาคเอกชนเพิ่ม

กำลังการผลิตในทุก ๆ ด้าน

ด้านการเกษตรและการเลี้ยงสัตว์ ภาครัฐได้สนับสนุนให้เกษตรกรเพิ่มผลผลิตการเกษตรเพื่อการค้าและการส่งออก สำหรับในด้านการเลี้ยงสัตว์ มีการสนับสนุนให้เป็นการเลี้ยงสัตว์เพื่อการค้า ที่เรียกว่า อุตสาหกรรมการเลี้ยงสัตว์ เนื่องจากรัฐบาลสนับสนุนอุตสาหกรรมการเลี้ยงสัตว์ในชุมชน ดังนั้นอุตสาหกรรมการเลี้ยงสัตว์เพื่อการค้าจึงได้ขยายตัวเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว เพื่อตอบสนองต่อความต้องการของประชากรที่เพิ่มขึ้น และสร้างผลกำไรให้กับผู้ประกอบการอีกด้วย แต่ผลที่เกิดจากขั้นตอนทำฟาร์มสุกรและไก่ คือ มูลและปัสสาวะจากฟาร์ม รวมทั้งน้ำเสียจากการชะล้างทำความสะอาดคอกสุกร ถูกระบายปล่อยทิ้งลงสู่แหล่งน้ำธรรมชาติในปริมาณที่มากเกินไปกว่าที่ธรรมชาติจะรองรับได้

จากผลการศึกษาของสถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทยปี พ.ศ. 2526 มีการประมาณการณ์ว่า สุกร 1 ตัว ปล่อยของเสียออกมาเท่ากับปริมาณสิ่งขับถ่ายจากคน 3 – 5 คนต่อวัน และปริมาณรวมทั้งลักษณะของมูลที่สุกรขับถ่ายออกมาขึ้นกับอาหารที่ใส่เลี้ยงสุกร (สุริยะ สะวานนท์, 2536) ฉะนั้นการจัดการเกี่ยวกับฟาร์มเลี้ยงสัตว์ที่ไม่ถูกต้องตามสุขลักษณะและที่กฎหมายกำหนด จึงส่งผลให้เกิดปัญหาทางมลภาวะทั้งทางด้านน้ำเสีย กลิ่นเหม็นจากมูลสัตว์ และการแพร่ของเชื้อโรคที่เกิดจากของเสียภายในฟาร์ม ไปยังชุมชนที่ใกล้เคียง อันเป็นการรบกวนความเป็นอยู่อันสงบสุข ทั้งในส่วนของ น้ำ ดิน อากาศ และสุขภาพอนามัยของประชาชน เป็นเหตุให้ชุมชนได้รวมตัวกันต่อสู้ขับไล่ฟาร์มเลี้ยงสัตว์เพื่อการค้าออกจากพื้นที่ อาทิเช่น องค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) ในพื้นที่ตำบลมะเขือแจ้ จังหวัดลำพูน ให้ออกไปจากพื้นที่ เพราะประชาชนผู้อาศัยในบริเวณใกล้เคียงกับฟาร์มเลี้ยงสุกร ได้รับกลิ่นเหม็นรบกวน เป็นต้น (สมพร คุ่มจอหอ, 2540) ก่อปรกัปตั้งแต่ปี พ.ศ. 2540 เป็นต้นมา ประเทศประสบภาวะวิกฤตเศรษฐกิจ รัฐบาลได้พยายามแก้ไขปัญหที่เกิดขึ้น เพื่อกระตุ้นเศรษฐกิจแต่ก็ไม่ดีขึ้น และได้หันมาสนับสนุนภาคเกษตรมากขึ้น จึงไม่เคร่งครัดในการจัดการฟาร์มเลี้ยงสัตว์เพื่อการค้าให้ เป็นไปตามสุขลักษณะและบทบัญญัติของกฎหมาย

การรวมพลังต่อสู้ของชุมชนเพื่อขับไล่ฟาร์มเลี้ยงสัตว์ที่สร้างความเดือดร้อน ส่งกลิ่นเหม็นเป็นอันตรายต่อสุขภาพพลานามัยของคนในชุมชน บางพื้นที่ก็ทำได้สำเร็จ บางพื้นที่ก็ไม่สำเร็จ เมื่อไม่สำเร็จชุมชนบางชุมชนก็ขอประณีประนอมกับเจ้าของฟาร์มและภาครัฐ โดยให้ภาครัฐบังคับให้ฟาร์มเลี้ยงสัตว์ดำเนินการตามสุขลักษณะที่กำหนดไว้ตามกฎหมาย โดยผู้เลี้ยงจะต้องมีการจัดการของเสียและน้ำเสียในฟาร์มไม่ให้มีผลกระทบต่อแหล่งน้ำธรรมชาติหรือก่อมลภาวะต่อชุมชนในพื้นที่ใกล้เคียง บางพื้นที่ก็ได้รับการตอบสนองจากเจ้าของฟาร์มและภาครัฐด้วยดี แต่ส่วนใหญ่จะไม่ได้รับการตอบสนอง ชุมชนต้องจำยอมรับผลกระทบจากมลพิษจากฟาร์มเลี้ยงสัตว์ โดยยุติการเคลื่อนไหวในการต่อต้านต่อปัญหามลพิษจากฟาร์มเลี้ยงสัตว์

บ้านป่าข่อยเหนือ ตำบลสันติคีรี อำเภอมือง จังหวัดเชียงใหม่ ก็เช่นเดียวกัน ได้มีนายทุนตั้ง

ฟาร์มเลี้ยงสุกรและไก่ ซึ่งก่อให้เกิดปัญหาหมอกควันจากกลิ่นมูลสัตว์จากฟาร์ม ส่งผลกระทบให้ชาวบ้านในบริเวณใกล้เคียงโดยรอบได้รวมตัวกันต่อสู้เพื่อขับไล่ฟาร์มดังกล่าวออกจากพื้นที่แต่ไม่สำเร็จ จากนั้นก็ได้มีการประนีประนอมโดยให้ทางภาครัฐลงมาดำเนินการบังคับฟาร์ม ปฏิบัติตามกฎหมายเกี่ยวกับการดำเนินการฟาร์มปศุสัตว์ให้ถูกต้องตามสุขลักษณะ และเป็นไปตามกฎหมาย ซึ่งภาครัฐก็ได้ดำเนินการตามคำเรียกร้องแล้ว แต่ก็ยังเกิดผลกระทบอย่างต่อเนื่อง ชุมชนจึงอยู่ในภาวะจำยอมในการได้รับผลกระทบจากปัญหาหมอกควันจากฟาร์มปศุสัตว์ดังกล่าวตลอดมา หากมีการจัดการที่ดีก็สามารถลดปัญหาต่าง ๆ ลงได้ และยังสามารถใช้ประโยชน์จากสิ่งขับถ่ายของสุกร เช่น เก็บมูลสุกร ไปตากแห้ง เพื่อขายเป็นปุ๋ยได้ด้วย ทั้งที่รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย มีบทบัญญัติที่ให้คนไทยสามารถเข้าถึงสิ่งที่เป็นสาธารณะ เช่น สายลม แสงแดด และได้รับความคุ้มครองจากกฎหมายโดยเท่าเทียมกัน

จากสภาพปัญหาดังกล่าว ผู้ศึกษาจึงสนใจศึกษาถึงความเคลื่อนไหวของชุมชนในการต่อต้านปัญหาหมอกควันจากกลิ่นมูลสัตว์จากฟาร์มปศุสัตว์ ศึกษาอุปสรรคของการเคลื่อนไหวของชุมชนในการต่อต้านปัญหาหมอกควันจากกลิ่นมูลสัตว์จากฟาร์มปศุสัตว์ และศึกษาถึงสาเหตุและผลแห่งการขอมงานของชุมชนต่อปัญหาหมอกควันจากฟาร์มปศุสัตว์ ซึ่งเมื่อทราบถึงปัญหาและอุปสรรคดังกล่าวแล้วอาจเป็นแนวทางในการแก้ไขปรับปรุงและป้องกันปัญหาต่าง ๆ ดังกล่าวไม่ให้เกิดขึ้นในชุมชนอีก อีกทั้งยังเป็นแนวทางในการศึกษาของผู้ที่สนใจจะศึกษาเกี่ยวกับความเคลื่อนไหวของชุมชนและการหยุดความเคลื่อนไหวทั้ง ๆ ที่ยังได้รับผลกระทบอยู่ในโอกาสต่อไป

1.2 วัตถุประสงค์ของการศึกษา

- 1) เพื่อศึกษาความเคลื่อนไหวของชุมชนในการต่อต้านปัญหาหมอกควันจากฟาร์มปศุสัตว์
- 2) เพื่อศึกษาถึงสาเหตุและผลแห่งการขอมงานของชุมชนในการต่อต้านปัญหาหมอกควันจากฟาร์มปศุสัตว์

1.3 นิยามศัพท์เฉพาะ

ความเคลื่อนไหวของชุมชนในการต่อต้านปัญหาหมอกควันจากฟาร์มปศุสัตว์ หมายถึง การกระทำร่วมกันของกลุ่มชนที่มีการประสานเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน มีลักษณะที่เป็นแบบอย่างบางอย่าง คือ มีอุดมการณ์ของตนเอง มีความพร้อมเพรียง มีความเชื่อมั่นในความเข้มแข็ง และมีนโยบายที่มุ่งมั่นในการกระทำอย่างใดอย่างหนึ่ง ซึ่งในการศึกษาครั้งนี้มุ่งเน้นที่การยุติปัญหาหมอกควันจากฟาร์ม ปศุสัตว์

ปัญหาหมอกควันจากฟาร์มปศุสัตว์ หมายถึง ปัญหากลิ่นเหม็นจากฟาร์มสุกรและไก่ ที่บ้านป่าข่อยเหนือ ตำบลสันผีเสื้อ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ ต่อสิ่งแวดล้อมทางอากาศทำให้เกิดมลภาวะทางกลิ่น ได้แก่ กลิ่นมูลสัตว์ กลิ่นจากตัวสัตว์ และกลิ่นหมักหมมของมูลสัตว์ การแพร่เชื้อโรค แมลงวัน

รวมถึงปัญหาการปนเปื้อนในแหล่งน้ำ เช่น น้ำเสีย เชื้อโรคที่มากับน้ำ ที่เกิดขึ้นจากฟาร์มปศุสัตว์

การยอมจำนนของชุมชนในการต่อต้านปัญหามลพิษจากฟาร์มปศุสัตว์ หมายถึง การถูกข่มขู่ให้ได้รับในสิ่งที่ชุมชนไม่ต้องการและไม่ยอมรับ ให้ต้องได้รับอยู่โดยที่ไม่มีหนทางหลีกเลี่ยงเป็นอย่างอื่น โดยไม่ได้ต่อสู้อีกต่อไปแล้ว

สาเหตุแห่งการยอมจำนนของชุมชนในการต่อต้านปัญหามลพิษจากฟาร์มปศุสัตว์ หมายถึง สาเหตุหรือปัจจัยที่ส่งผลให้ความเคลื่อนไหวของชุมชน ในการต่อต้านปัญหามลพิษจากฟาร์มปศุสัตว์ ไม่ประสบผลสำเร็จ หรือไม่ได้รับการตอบสนองที่สะท้อนถึงการแก้ไขปัญหาดังกล่าวให้ลุล่วงหรือหมดสิ้นไป ทำให้ชุมชนต้องตกอยู่ในสภาพการยอมจำนนในการต่อต้านปัญหามลพิษจากฟาร์มปศุสัตว์

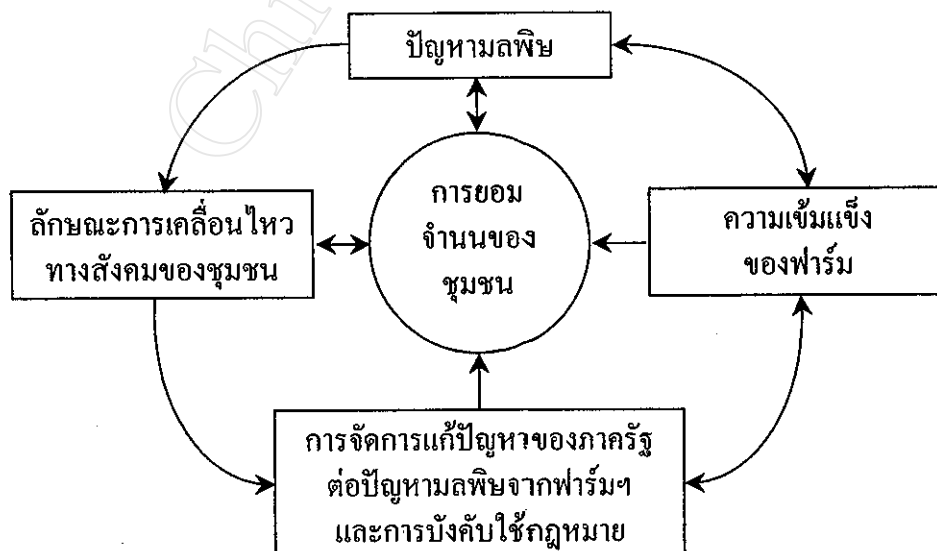
ผลแห่งการยอมจำนนของชุมชนในการต่อต้านปัญหามลพิษจากฟาร์มปศุสัตว์ หมายถึง ผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นกับชุมชนที่ต้องตกอยู่ในสภาพจำนนต่อปัญหา กล่าวคือ ยังคงได้รับปัญหามลพิษทางกลิ่นจากฟาร์มปศุสัตว์อยู่ต่อไป ทั้งทำให้ชุมชนได้รับผลกระทบด้านอนามัยชุมชน ด้านสุขภาพทางจิต ด้านสุขภาพทางกาย และด้านเศรษฐกิจสังคม

ความเข้มแข็งของฟาร์ม หมายถึง ความสามารถในการดำเนินกิจการได้อย่างต่อเนื่อง ของฟาร์มสุกรและไก่ ที่บ้านป่าข่อยเหนือ ตำบลสันผีเสื้อ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ ไม่ว่าจะเกิดกรณีอย่างใดอย่างหนึ่งมากระทบกับการดำเนินกิจการของฟาร์ม

การจัดการของภาครัฐ หมายถึง การดำเนินงานของหน่วยงานราชการ ซึ่งประกอบด้วย ด้านการบังคับใช้กฎหมาย และการช่วยเหลือ (จูงใจ) ต่อฟาร์มปศุสัตว์และชุมชนตามนโยบายของรัฐบาล

1.4 กรอบแนวคิดในการศึกษา

การศึกษาครั้งนี้ ได้กำหนดกรอบแนวคิดไว้ดังนี้

เมื่อชุมชนได้รับผลกระทบจากปัญหามลพิษจากฟาร์มคล้าย ๆ กัน เกิดการรวมตัวกันขึ้นแบบธรรมชาติ เพื่อต่อต้านผลกระทบจากปัญหามลพิษ (ความทุกข์) ให้หมดไปจากชุมชน ซึ่งถือว่าเป็นปัญหาสาธารณะ ส่วนราชการต้องเข้ามาแก้ไขภายใต้นโยบายของรัฐบาล เพื่อส่งเสริมอาชีพในชุมชน โดยเข้ามาประนีประนอมให้ผู้ประกอบการกับชุมชนที่ได้รับผลกระทบอยู่กันได้ในสังคม ทำให้เกิดความเข้มแข็งในการเคลื่อนไหวทางสังคมของชุมชนอ่อนตัวลง ประกอบกับความเข้มแข็งของฟาร์ม ทำให้ชุมชนต้องยอมจำนนต่อปัญหามลพิษจากฟาร์ม ซึ่งเขียนเป็นกรอบแนวคิดได้ดังนี้

มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Chiang Mai University